

POMOČNÍ VYCHOVÁVATELIA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

SPU ŠTÁTNY
PEDAGOGICKÝ
ÚSTAV

 **MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

POMOCNÍ VYCHOVÁVATELIA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

**Pomocní vychovávateľa
v predprimárnom
vzdelávaní**

Štátny pedagogický ústav
Pluhová 8
831 03 Bratislava

Riaditeľka:

Mgr. Miroslava Hapalová

Autorský a editorský tím

Editovanie:

Mgr. Tina Gažovičová, PhD. (ed.) (podkapitola 5.4)

Autori:

PaedDr. Elena Cinová (kapitola 5)

PaedDr. Zuzana Révészová (kapitola 4 a podkapitola 2.4)

Mgr. René Skácal (kapitola 3)

PhDr. Magdaléna Špotáková, CSc. (kapitoly 2 a 4)

Jazyková úprava: Mgr. Pavol Kelecsényi
Grafická úprava: Mgr. art Katarína Cermanová
Titulná fotografia: Adam Winger / Unsplash

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2022

OBSAH

0	<u>Predslov</u>	5
1	<u>PSYCHOLÓGIA A PEDAGOGIKA PRI PRÁCI S DEŤMI</u>	7
1.1	<u>Čo skúmajú psychológia a pedagogika</u>	7
1.2	<u>Vývinová psychológia</u>	8
2	<u>BEZPEČNÉ A PRIJÍMAJÚCE PROSTREDIE</u>	10
2.1	<u>Základné potreby dieťaťa</u>	10
2.2	<u>Tvorba bezpečného a prijímajúceho prostredia v materskej škole</u>	11
2.3	<u>Komunikácia s deťmi</u>	16
2.4	<u>Tipy na aktivity pre tvorbu bezpečného prostredia</u>	19
3	<u>PODPORA DETÍ SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM</u>	22
3.1	<u>Deti so zdravotným znevýhodnením</u>	22
3.2	<u>Druhy zdravotných postihnutí</u>	24
3.3	<u>Skúsenosti rodín detí so zdravotným znevýhodnením</u>	28
4	<u>PODPORA DETÍ ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO A JAZYKOVO ODLIŠNÉHO PROSTREDIA</u>	29
4.1	<u>Čo znamená sociálne znevýhodnené prostredie</u>	29
4.2	<u>Negatívne faktory vyplývajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia</u>	30
4.3	<u>Deti s odlišným materinským jazykom</u>	31
4.4	<u>Systematická podpora detí zo sociálne a jazykovo odlišného prostredia</u>	32
4.5	<u>Od rodičov detí z marginalizovanej rómskej komunity</u>	35
5	<u>SPOLUPRÁCA S RODINOU</u>	36
5.1	<u>Rodina ako súčasť komunity materskej školy</u>	36
5.2	<u>Komunikácia s rodičmi</u>	37
5.3	<u>Aktivity na posilnenie spolupráce s rodinou</u>	40
5.4	<u>Pomocný vychovávateľ ako jazykový a kultúrny mediátor</u>	41
	<u>Použité a odporúčané zdroje</u>	42
	<u>Príloha: Relevantné legislatívne dokumenty</u>	44
	<u>Zoznam skratiek</u>	45

PREDSLOV

Táto publikácia je určená predovšetkým pomocným vychovávateľom a vychovávateľkám, ale aj iným zamestnancom materských škôl (riaditeľom a riaditeľkám, učiteľom a učiteľkám, asistentom a asistentkám učiteľov a učiteľiek)¹. Jej cieľom je poskytnúť najmä pomocným vychovávateľom, ktorí doteraz možno nemali pedagogickú prácu a ani zatiaľ neprešli cieľovým vzdelávaním, užitočné informácie pre ich prácu s deťmi.

Od 1. septembra 2021 nadobudlo účinnosť povinné predprimárne vzdelávanie pre každé dieťa, ktoré do 31. augusta 2021 dosiahlo päť rokov veku. Táto zmena viedla k tomu, že do materských škôl všade na Slovensku pribudlo aj mnoho detí, ktoré môžu čeliť rôznym bariéram a doteraz materskú školu možno nenavštevovali. Vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením, detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ako aj detí s odlišným materinským jazykom spolu s inými predškólakmi v jednej triede predstavuje výzvu aj pre učiteľky či učiteľov. Na jednej strane je spoločné vzdelávanie rôznorodých detí v jednej skupine obohacujúce. Vedie k tomu, že deti sa vzájomne spoznávajú aj vo svojich odlišnostiach a môžu si budovať priateľstvá, väčšiu vzájomnú citlivosť a zároveň samostatnosť. Na druhej strane môže byť vzdelávanie väčšej skupiny rôznorodých detí veľmi náročné.

Z tohto dôvodu **v priebehu školského roka 2021/22 rezort školstva spúšťa pilotné overovanie pozície pomocných vychovávateľov v materských školách**, ktoré je financované z prostriedkov Európskej únie cez Plán obnovy a odolnosti. Cieľom je pomôcť deťom a zamestnancom materských škôl pri realizácii povinného predprimárneho vzdelávania, ako aj pilotne overiť pôsobenie pomocných vychovávateľov v praxi.

Pomocní vychovávatelia v materských školách vykonávajú pomocné práce pri realizácii výchovno-vzdelávacej činnosti, podporujú deti so zdravotným znevýhodnením (ZZ), deti zo sociálne

---

¹ V tejto publikácii sa usilujeme o používanie rodovo korektného jazyka, ale zároveň tak, aby nenarušil čitateľnosť textu. Preto vopred upozorňujeme, že aj na miestach, kde uvádzame výlučne mužský rod (napr. vychovávateľ, zamestnanci) alebo výlučne ženský rod (napr. učiteľky), sa text vzťahuje na všetky osoby.

znevýhodneného prostredia (SZP) a deti s odlišným materinským jazykom (OMJ), prípadne poskytujú podporu pri celkovej práci s detským kolektívom. Podľa pokynov učiteliek materských škôl pomáhajú pri:

- ✓ **adaptácii detí** na prostredie materskej školy,
- ✓ **komunikácii s deťmi** a ich zákonnými zástupcami,
- ✓ **prekonávaní architektonických bariér,**
- ✓ **prekonávaní jazykových bariér,**
- ✓ činnostiach zabezpečujúcich **životosprávu** (osobná hygiena, stravovanie, odpočinok),
- ✓ **obliekaní a vyzliekaní** detí v rámci prípravy na pobyt vonku alebo odpočinok,
- ✓ **zabezpečovaní bezpečnosti a ochrany zdravia detí** počas pobytu vonku a napr. pri sezónnych činnostiach, pri preprave hromadnými dopravnými prostriedkami,
- ✓ **udržiavaní pozornosti** detí počas predprimárneho vzdelávania,
- ✓ **iných činnostiach** súvisiacich s plnením školského vzdelávacieho programu.

Pomocní vychovávateľia sú noví členovia kolektívu materskej školy a svojím pôsobením pomáhajú svojim kolegom, deťom, aj ich zákonným zástupcom. Veríme, že publikácia bude pre vás podnetným čítaním.

Autorský tím

1 PSYCHOLÓGIA A PEDAGOGIKA PRI PRÁCI S DEŤMI

1.1 Čo skúmajú psychológia a pedagogika

Každý z nás niekedy uvažuje o sebe, ako sa zvykneme cítiť, prečo nás niečo rozčúli, alebo čo nám pomáha, aby sme sa lepšie sústredili na prácu. Inokedy posudzujeme správanie ľudí okolo nás. Ak máme deti, sledujeme, ako sa vyvíjajú a usilujeme sa vychovať z nich slušných a samostatných ľudí. Niekedy pochybujeme, či to robíme správne, či by sme nemali byť prísnejší alebo naopak, zhovievavejší.

Takýmito a podobnými otázkami sa ľudia zaoberali odjakživa. Výsledky ich úvah nájdeme v dielach učencov, ale napríklad aj v prísloviach: *“Aká matka, taká Katka”*; *“Čo Janík zameškal, Jano nedobehne”*.

Pri hľadaní odpovedí na tieto otázky sa vyvinuli dva vedné odbory: **psychológia a pedagogika**. Veľmi zjednodušene by sme mohli povedať, že psychológia zisťuje, aký človek je a čo s tým môžeme urobiť a pedagogika stanovuje, aký by človek mal byť a ako to môžeme dosiahnuť. Psychológia a pedagogika sa navzájom veľmi prelínajú práve v oblasti vzdelávania.

Psychológia je veda, ktorá skúma ľudskú myseľ a správanie, ich vývin a medziľudské vzťahy. Všeobecná psychológia skúma základné stavebné kamene ľudskej psychiky. Najdôležitejšie pojmy zo všeobecnej psychológie sú: vnímanie, pozornosť, pamäť, myslenie, učenie, motivácia, city a reč.

Psychológia sa člení na množstvo ďalších odborov, ktoré vedeckými metódami skúmajú najrôznejšie oblasti, ktoré sa týkajú človeka. Napríklad sociálna psychológia skúma, ako na človeka pôsobia rôzne sociálne skupiny a to, akú sociálnu rolu človek zastáva v rodine, na pracovisku, v skupine kamarátov a podobne.

Pre ľudí, ktorí pracujú s deťmi, sú zvlášť dôležité poznatky o vývine dieťaťa; tie prináša vývinová psychológia.

Vývinová psychológia sleduje zmeny v prejavoch a vnútornom prežívaní človeka od jeho narodenia až po starobu. Ako dosiahne dieťa vývinové pokroky? Táto otázka zaujíma ľudí už stáročia a spočiatku sa zdalo, že sú v podstate dve možnosti: buď sa človek rodí ako „nepopísaný

papier“ a všetko získa vnímaním sveta, alebo je jeho mozog už vopred pripravený a vývinom sa postupne rozvíja to, čo v ňom bolo skryté.

Dnes už vieme, že dieťa sa vyvíja vo vzájomnom pôsobení (interakcii) s prostredím. Jeho vrodené a zdedené danosti určujú hranice schopností. Ale ich výsledná, rozvinutá podoba závisí od prostredia, v ktorom sa dieťa vyvíja.

Pedagogika využíva poznatky psychológie a ďalšie a venuje sa tomu, akými metódami dieťa cielene vychovávať a vzdelávať v školách.

1.2 Vývinová psychológia

Pre prácu s deťmi sú najprínosnejšie poznatky vývinovej psychológie. Od čoho závisia vývinové zmeny a ako ich môžeme ovplyvňovať? Na to, aby sme chápali dieťa v predškolskom veku, aby sme k nemu správne pristupovali, potrebujeme poznať aj predchádzajúce vývinové obdobia a čo v nich na dieťa pôsobilo. Čím je dieťa mladšie, tým rýchlejšie sú vývinové zmeny – bábätko sa mení z mesiaca na mesiac; zmeny u dospelého človeka sú badateľné väčšinou len po mnohých rokoch.

Vývinové zmeny závisia od prirodzených daností dieťaťa – od rozvíjajúcich sa schopností a temperamentu. Rovnako však závisia od prostredia, od ľudí, medzi ktorými dieťa vyrastá. Rodičia nielen uspokojujú základné životné potreby dieťaťa, ale spôsobom, akým sa o dieťa starajú, formujú jeho správanie, rozvíjajú jeho schopnosti a citový život. Psychologické výskumy potvrdili, že medzi základné potreby dieťaťa nepatrí len potrava a teplo, ale aj pocit bezpečia, istoty a lásky. Od uspokojovania týchto psychologických potrieb závisí, či bude mať dieťa dôveru v seba samého a v svet, ktorý ho obklopuje.

Dieťa postupne rozširuje okruh ľudí o širšiu rodinu a priateľov. Z tohto bezpečného zázemia je približne v troch rokoch schopné vykročiť a zvládnuť aj nové prostredie s odlišným režimom, ako je domáci, stať sa súčasťou detskej skupiny a prijať nových ľudí a ich požiadavky. Dieťa je teda pripravené nastúpiť do materskej školy. Toto obdobie nazývame predškolský vek, ktorý končí nástupom dieťaťa do základnej školy.

Predškolský vek je obdobie významných vývinových zmien. Dieťa sa neustále zlepšuje vo významných oblastiach: pozná čoraz viac slov a postupne sa ich učí spájať do zložitých viet, začína chápať príčiny a dôsledky javov. Dieťa sa v tomto veku naďalej rado hrá. Zároveň je už schopné pochopiť a dodržiavať pravidlá hry, hrá sa s inými deťmi, ale dokáže sa hrať aj samé. Je zvedavé, ako veci fungujú a rado všetko samostatne prebáda. Postupne spoznáva, že nie všetko je také, aké sa to zdá byť jemu.

Dieťa do približne troch rokov veku nemá odstup od sveta, ktorý ho obklopuje. To, čo vidí, počuje a cíti, je pre neho jedinou skutočnosťou. Keď nelúbi brokolicu, je presvedčené, že určite ju nelúbi nikto. Keď vidí, čo je na obrázku v knihe, počíta s tým, že to vidí aj ten, ku komu je kniha otočená naopak.

V predškolskom veku dieťa postupne spoznáva, že to, čo sa deje v jeho mysli, môže byť iné, ako to, čo sa deje v mysliach iných ľudí. Pochopí, že sa možno myliť, nevedieť, nemať rovnaké informácie a city. Toto poznanie má veľký vplyv aj na sociálne správanie dieťaťa. Podľa mnohých psychológov je to najväčší vývinový skok, ktorý urobí dieťa v predškolskom veku. Otvára dvere k pochopeniu správania ľudí okolo neho, aj k pochopeniu seba samého. Chápanie vlastných citov a reakcií je dôležitou súčasťou vyvíjajúcej sa sebaregulácie, čiže schopnosti regulovať svoje správanie, narábať s vlastnými citmi, ovládať impulzivnosť.

Špecifickosť predškolského obdobia vyzdvihuje aj pedagogika a venuje sa jej samostatná oblasť pedagogiky – **predškolská (predprimárna) pedagogika**. V poslednom roku pred nástupom do školy sa deti už cielene pripravujú na nároky školského vzdelávania. Znamená to nielen prípravu na čítanie, písanie a základy matematiky, ale aj na zvládanie sociálnej role žiaka, čiže na istú mieru samostatnosti pri práci aj v sociálnych kontaktoch. Ak dieťa dosiahlo tieto ciele, hovoríme o **školskej spôsobilosti** (pripravenosti, zrelosti).

Psychológia a pedagogika sa zhodujú, že dieťa sa učí skúsenosťami a jeho najdôležitejšou skúsenosťou a zdrojom poznávania sú ľudia, ktorí ho obklopujú. Rodičia sprostredkujú deťom množstvo informácií, ale rovnako aj pravidiel a hodnôt: čo sa smie a čo nie, čo je dobré a čo zlé. Dieťa sa však neučí len tým, že sa ho jeho okolie usiluje zámerne niečo naučiť.

Významnou formou učenia je **sociálne učenie**: dieťa sa učí tým, že pozoruje a napodobňuje, čo robia ľudia okolo neho. Týmto spôsobom si môže osvojiť nielen mnohé zručnosti, ale aj spôsoby reagovania v určitých situáciách, napríklad ako riešiť konflikty, ako si poradiť s prekážkami, ako vyjadrovať city, aké postoje zaujať k ľuďom, ako sa k nim správať. Vnímateľná a láskavé správanie dospelých, bezpečná a priateľská atmosféra v rodine aj v triede je nevyhnutnou podmienkou na to, aby sa deti rozvíjali a cítili dobre.

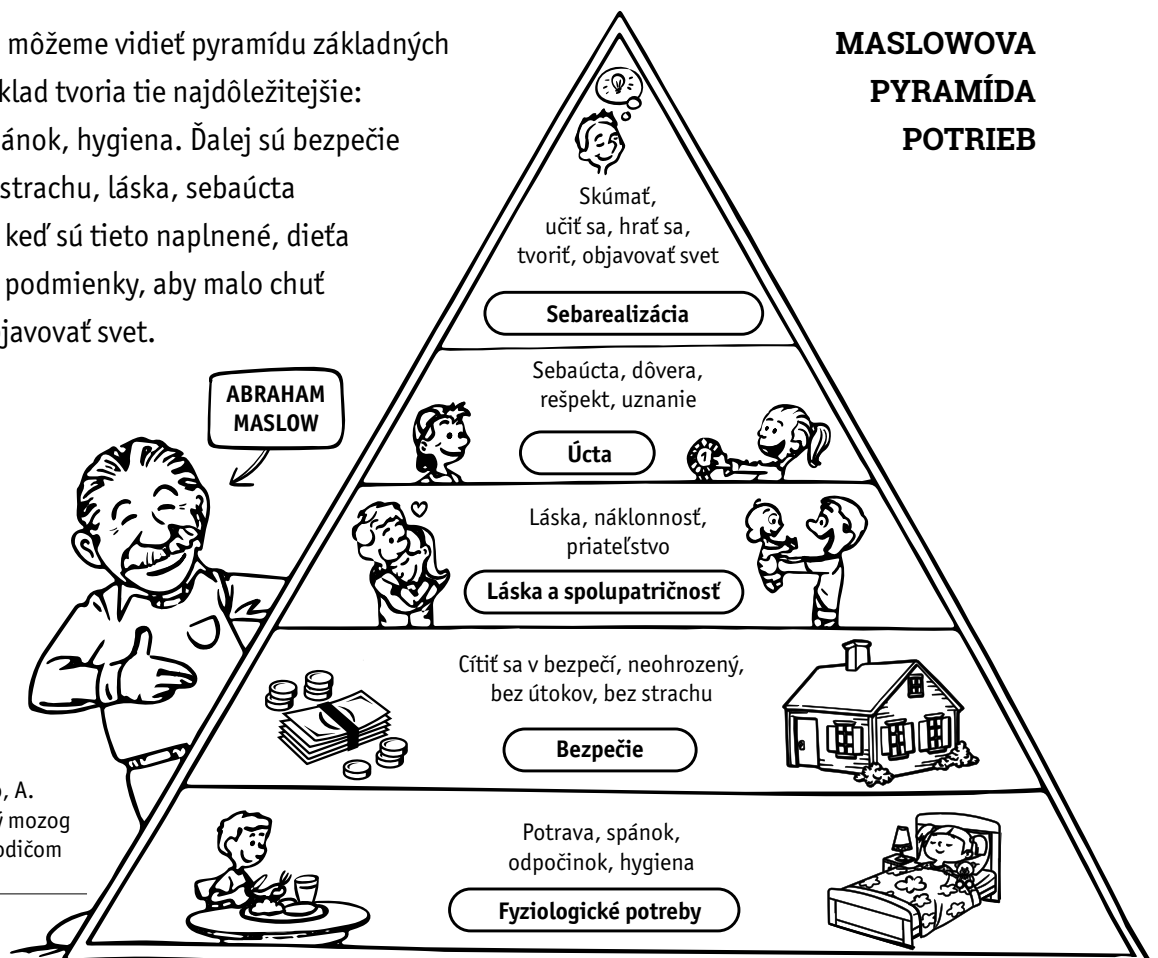
To, čoho je dieťa svedkom, môže mať naň oveľa väčší vplyv ako to, čo mu dospelí hovoria. Preto je pre každého, kto pracuje s deťmi, veľmi dôležité poznať nielen zákonitosti pedagogiky a vývinovej psychológie, ale aj seba samého: ako zvládam stres, ako prejavujem hnev, smútok alebo strach, ako sa s ľuďmi rozprávam. V ďalšej kapitole sa venujeme tomu, ako sa správať k deťom, aby sme im zabezpečili bezpečné prostredie, a zároveň im boli vzorom.

2 BEZPEČNÉ A PRIJÍMAJÚCE PROSTREDIE

2.1 Základné potreby dieťaťa

Väčšina z nás pozná z vlastnej skúsenosti, že keď sme hladní alebo unavení, ťažko sa nám sústreďuje alebo sme nepríjemní na ľudí okolo nás. Tento jav popísal známy psychológ **Abraham Maslow** a rozdelil naše potreby podľa dôležitosti, čím vznikla tzv. Maslowova pyramída potrieb. Tá hovorí o tom, že na to, aby človek mohol naplniť svoj potenciál, potrebuje mať najprv naplnené základné potreby. Keď si myslíme, že nám hrozí nebezpečenstvo, je pre nás náročné naučiť sa niečo nové. Nenaplnené potreby u detí majú za následok viditeľnejšie prejavy a zásadnejšie dopady na zdravie a psychiku ako u dospelých a preto je veľmi dôležité, aby sme na to pri práci s deťmi mysleli.

Na obrázku môžeme vidieť pyramídu základných potrieb. Základ tvoria tie najdôležitejšie: potrava, spánok, hygiena. Ďalej sú bezpečie a život bez strachu, láska, sebaúcta a dôvera, a keď sú tieto naplnené, dieťa má ideálne podmienky, aby malo chuť učiť sa a objavovať svet.

Zdroj: Bilbao, A.
2018. Detský mozog
vysvetlený rodičom

Súčasný pedagogický výskum, podložený aj skúmaním detského mozgu potvrdzuje, že detský mozog sa najlepšie rozvíja, keď je dieťa motivované a cíti sa bezpečne². Ak je dieťa v strese, či ho dospelý potrestá za chybu alebo nešikovnosť, mnohokrát sa utiahne do seba a neodváži sa vyskúšať niečo nové.

Keď chceme dieťa povzbudiť, aby vykonávalo nové činnosti a stávalo sa samostatnejším, je potrebné ho správne motivovať.

2.2 Tvorba bezpečného a prijímajúceho prostredia v materskej škole

Zažívať v materskej škole bezpečné a prijímajúce prostredie je nesmierne dôležité pre všetky deti. Zabezpečiť ho pre deti so zdravotným znevýhodnením, deti zo sociálne znevýhodneného prostredia či deti s odlišným materinským jazykom, môže v porovnaní s prácou s inými deťmi vyžadovať podporu navyše. Aj v tomto majú byť nápomocní pomocní vychovávatelia.

Deti pochádzajú z rôznych rodinných prostredí majú za sebou rôzne zážitky a skúsenosti. Niektoré deti, ktoré prichádzajú do materskej školy, zažili negatívne skúsenosti (napríklad šikanu, ponižovanie, verbálne, fyzické či dokonca sexuálne násilie, alkoholizmus v rodine a podobne). Prípadne môže dieťa prechádzať náročným obdobím z rôznych dôvodov, ktoré nepoznáme. Detský mozog sa môže v takýchto situáciách brániť tým, že funguje v pocite ohrozenia. To znamená, že mozog je stále pripravený na nejaké nebezpečenstvo, aj keď takéto nebezpečenstvo momentálne dieťaťu nehrozí³.

Dieťa, ktoré sa necíti bezpečne a prijato:

- ✓ môže odmietať tráviť čas s inými deťmi a zamestnancami materskej školy,
- ✓ môže byť utiahnuté alebo sa správať agresívne,
- ✓ môže mať rýchle zmeny nálad,
- ✓ môže zažívať väčšie ťažkosti pri učení sa a komunikácii s ostatnými.

² Meheux, M. 2009. What Makes Children Feel Safe in School?
Russell, L. 2019. The importance of attachment in children.

³ Shonkoff, J. 2019. Toxic stress

Dieťa, ktoré sa cíti v prostredí bezpečne a prijato, má tie správne podmienky na svoj prirodzený vývin a preto:

- ✓ je spokojnejšie a šťastnejšie,
- ✓ dôveruje ostatným,
- ✓ s radosťou sa učí nové veci,
- ✓ ľahšie nadväzuje kontakt s ľuďmi okolo seba.

Podmienky pre bezpečné prostredie:

Zdroj: Petlák, E.
2006. Klíma školy
a klíma triedy
(upravené)

2.2.1 Uspokojenie základných fyziologických potrieb

V materskej škole musia byť fyziologické (telesné) potreby zabezpečené – deti tam majú čisto, majú dostatok vody, jedla aj spánku. Ak dieťa tieto potreby nemá naplnené v rodine, môže sa prejavovať tým, že pri príchode do materskej školy:

- ✓ je hladné a sťažuje sa na bolesť brucha,
- ✓ je nevyspaté a unavené,
- ✓ vyzerá zanedbane alebo špinavo.

Ak máte pocit, že dieťa tieto fyziologické potreby nemá zabezpečené doma, je potrebné ďalšie kroky najprv konzultovať v rámci kolektívu materskej školy – či je možné niektoré fyziologické potreby naplniť v rámci materskej školy (napríklad nechať dieťa dospať), či môžete niekoho osloviť na spoluprácu alebo budete kontaktovať rodičov. Ak po vzájomnej dohode kontaktujete rodičov, je potrebné mať na pamäti, že nenaplnenie základných potrieb dieťaťa nemusí byť len chyba rodičov. Rodičov nekritizujte a pokúste sa rodinnú situáciu pochopiť a v rámci možností dieťaťu pomôcť. Viac o komunikácii s rodičmi nájdete v kapitole 5.

2.2.2 Zvyšovanie sebaúcty dieťaťa

To, ako dieťa vníma seba a svoje schopnosti, ovplyvňuje najmä to, ako s ním komunikujú dospelí.

Dieťa, ktoré má zdravú sebaúctu a sebavedomie:

- ✓ si je vedomé svojich silných a slabých stránok,
- ✓ dôveruje si pri učení sa nových vecí a spoznávaní sveta,
- ✓ dokáže mať lepšie vzťahy s ostatnými (deťmi aj dospelými),
- ✓ vie byť viac láskavé a empatické.

Budovať sebaúctu dieťaťa môžeme oceňovaním/povzbudzovaním a prenesením zodpovednosti za jeho správanie na dieťa samotné.

Oceňovanie a povzbudzovanie

Dieťa oceňujeme za konkrétne veci, ktoré zvládlo alebo ktoré spravilo dobre. Je dôležité pomenovať, za čo presne ho chválime – oceňujeme konkrétnu dobrú vlastnosť alebo zručnosť, ktorú preukázal.

Napríklad:

- „Bol si veľmi odvážny, keď si sa zastal kamaráta.“
- „Videl som, že úloha bola pre teba ťažká, ale si vytrvalý a zvládol si to.“
- „Veľmi sa mi páči, aký si starostlivý/á, keď si sa postaral/a o kvety.“

Dieťa, ktoré sa často vzdáva pri hre, odmieta sa zapájať, nedôveruje si, porovnáva sa s ostatnými, vysmieva sa iným a podobne, môže mať nízku sebaúctu a preto sa ho snažíme často chváliť a povzbudzovať aj za najmenšie pokroky.

Prenesenie zodpovednosti na dieťa

Zvyšovať sebaúctu a sebavedomie dieťaťa môžeme aj tak, že mu dovoľíme, aby prebralo na seba za niečo zodpovednosť – môže nám pomáhať pri príprave pomôcok a rekvizít na hru, môže pomáhať ostatným, môže byť zodpovedný za polievanie kvetov a podobne. Keď svoju úlohu splní, dospelí by ho mali za to oceniť – pochváliť ho, poďakovať mu.

2.2.3 Predvídateľné pravidlá

Dieťaťu k pocitu bezpečia pomôže, keď vie, aké správanie môže očakávať od iných. Aj keď sa deti často správajú nepredvídateľne, je veľmi dôležité, aby dieťa mohlo predvídať, ako sa budú správať dospelí. V tomto pomáhajú triedne pravidlá s vopred známymi dôsledkami za ich nedodržiavanie, porušenie. Pravidlá by mali byť výsledkom spoločnej dohody medzi zamestnancami materskej školy.

Triedne pravidlá predstavujú isté „hranice“, ktoré nesmie nikto prekročiť. Pravidlá je potrebné formulovať pozitívne. Nepoužívame pravidlá typu „nebijeme sa, nekričíme“ a podobne. Pravidlá majú určovať pozitívne správanie a konanie, nemajú byť „zoznamom“ zakázaných činností a prejavov.

Napríklad:

1. Správame sa k sebe slušne.
2. Udržujeme poriadok.
3. Počúvame sa navzájom.

Okrem jasných pravidiel je dobré, aby dieťa vedelo, čo sa stane, keď poruší pravidlo – tým pre neho vytvoríme bezpečné prostredie v tom, že vie, ako sa má správať a vie, čo ho čaká, keď poruší pravidlá. Následok za porušenie pravidiel môže byť napríklad strata oprávnení, opravenie zničenej veci, čas vyhradený na upokojenie a zamyslenie a podobne.

Pravidlá triedy spolu s deťmi vytvárajú pedagogickí zamestnanci a všetci dospelí v kolektíve by mali byť pri ich dodržiavaní konzistentní.

Keď sú nastavené pravidlá, ľahšie sa riešia konfliktné situácie.

Napríklad:

Ak sa Janko prestane hrať s kockami a odmietne ich upratať, môžeme za ním prísť a pokojne mu vysvetliť: „Janko, chápem, že sa ti možno nechce upratať, ale máme pravidlo, že každý si po sebe hračky uprace, aby sme tu mali poriadok.“ V komunikácii môže pomôcť aj pozitívne ocenenie: „Minule som videla, ako šikovne si po sebe upratal. Toto budeš mať za minútku hotové a môžeš sa ďalej hrať s kamarátmi.“

2.2.4. Dobrý vzťah s dospelou osobou

Výskumy ukazujú, že pre dieťa sú dobré vzťahy s dospelými veľmi dôležité – o to viac, ak má dieťa zdravotné znevýhodnenie alebo je zo znevýhodneného rodinného prostredia. Preto by sme sa mali snažiť takýto vzťah s dieťaťom budovať. Pri budovaní dobrého vzťahu s dieťaťom pomáha:

- ✓ rešpektovať dieťa a oceňovať ho,
- ✓ zaujímať sa o dieťa a rozprávať sa s ním – čo prežíva, čo má rado, ako sa cíti,
- ✓ povzbudzovať dieťa, keď sa mu nedarí,
- ✓ byť tam preňho, keď to potrebuje,
- ✓ byť k nemu milý a láskavý.

2.2.5. Rovnosť a spravodlivosť

Každé dieťa sa snažíme zapájať do diania v materskej škole. Hlavne deti so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia a deti s rôznymi schopnosťami a vlastnosťami. Je dôležité dieťaťu ukázať, že tu má miesto naozaj každý a zabezpečiť, aby sa každé dieťa cítilo prijaté a akceptované také, aké je. Dieťa, ktoré z rôznych dôvodov potrebuje našu podporu navyše, by ju aj malo dostať, aby sa cítilo ako súčasť kolektívu. Každé dieťa je dobré, aj keď sa s ním ťažko pracuje alebo sa často nespráva podľa našich očakávaní. Nevhodné správanie detí je často iba následok náročných situácií, ktoré v živote zažívajú. Inšpirácie a nápady, ako rozvíjať rovnosť a spravodlivosť, môžete nájsť publikácii *Index inklúzie – príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty*⁴.

⁴ Index inklúzie od autorov T. Booth a M. Ainscow do slovenského jazyka preložila Nadácia pre deti Slovenska a je dostupný na: <https://www.ktochyba.sk/webroot/video/index-inkluzie.pdf>

2.3 Komunikácia s deťmi

Práca s deťmi je náročná a každý, aj dospelý, občas pocíti nervozitu, frustráciu či hnev. Avšak práca s deťmi v materskej škole si vyžaduje ovládať vlastné emócie. Tým sme zároveň vzorom pre deti a posilňujeme ich emocionálnu inteligenciu, pretože deti sa oveľa viac učia pozorovaním dospelých ako tým, že im hovoríme, ako sa majú správať.

Je dôležité aj v náročných situáciách zachovať pokoj; **dieťa nikdy netrestáme fyzicky, neurážame ho, nekričíme na neho, nehovoríme o ňom, že je zlé**, ale pokojne mu vysvetlíme, čo neurobilo dobre a čo od neho potrebujeme, aby napravil.

Keď sa nám nepáči, ako sa dieťa správa, môžeme mu povedať: *“Teraz som smutná, nahnevaná,”* alebo *“Nepáči sa mi, ako sa teraz správaš,”* ale zároveň ovládame svoje emócie. Ak nezvládneme svoje emócie a reagujeme podráždene, je potrebné sa po čase vrátiť za dieťaťom a vysvetliť mu, prečo sme sa takto správali, ako sme sa cítili, prípadne sa mu ospravedlniť. Tým učíme dieťa, že každý robí občas chyby a je v poriadku si ich priznať a ospravedlniť sa.

V ďalšej časti Vám prinášame rôzne tipy a techniky, ktoré pri komunikácii s deťmi môžeme použiť.

Pomenujeme emóciu, ktorú dieťa cíti

Všetci zažívame rôzne typy emócií a prežívame ich s rôznou intenzitou. Niektoré základné emócie ale máme spoločne nielen s deťmi, ale aj so všetkými ľuďmi, kultúrami a národmi naprieč celým svetom. Je to týchto šesť základných emócií: *radosť, smútok, hnev, strach, prekvapenie a znechutenie*. Niekedy je pre nás dospelých náročné pomenovať, čo vlastne v danom momente cítime. Ešte náročnejšie je to pre deti, ktoré tieto emócie často nevedia pomenovať a ani ich regulovať tak dobre, ako my dospelí.

Preto, keď dieťa zažíva hnev, smútok alebo strach, často si úplne neuvedomuje, čo prežíva a prečo sa tak cíti. V takýchto situáciách je dobré na začiatku pomenovať emóciu, ktorú dieťa prežíva. Vďaka tomu dieťa:

- ✓ dokáže si uvedomiť a pomenovať svoju emóciu a už len tým môže dôjsť k úľave,
- ✓ môže sa lepšie zamyslieť nad tým, čo prežíva a následne si aj uvedomiť svoje nevhodné správanie,
- ✓ uvidí, že mu niekto rozumie a tým sa môže cítiť lepšie a bezpečnejšie.

Túto techniku môžeme použiť napríklad takýmto spôsobom:

„Rozumiem, že si nahnevaný, ale nemôžeš ubližovať iným deťom.“

„Vidím, že si dnes smutný, môžem ti nejako pomôcť?“

„Chápem, že máš strach recitovať pred rodičmi, ja som sa tohto v škôlke tiež bál/a. Chceš vedieť, čo mi pomohlo?“

Takýmto spôsobom budujeme u dieťaťa aj emocionálnu inteligenciu a teda poznanie svojich pocitov a emócií a prácu s nimi. V takýchto situáciách môžeme dieťaťu povedať aj to, ako sa cítime my (iba vtedy, keď sa tak naozaj cítime, nevymýšľame si pre detmi).

Nehodnotíme dieťa, ale jeho správanie

Deti môžu ťažko niesť výroky o tom, že sú drzé, lenivé, nevychované a tieto vety sa často mňajú účinku. Prečo? Z jednej konkrétnej situácie hovoríme o vlastnosti dieťaťa, ktorá pretrváva. Aj nám dospelým sa stáva, že napríklad v práci na niečo zabudneme. Je pre nás lepšie, keď nás na to kolega alebo nadriadený upozorní pomenovaním našej konkrétnej chyby a pritom nás neoznačí ako „zabudlivých“.

Napríklad:

„Všimla som si, že niektoré deti minule išli von bez čiapky. Keď deti idú na prechádzku, musia byť správne oblečené. Môžeš na to prosím nabudúce dozrieť, aby potom neboli choré?“

Takto môžeme chybu napraviť a taká veta sa počúva lepšie, ako urážky nadriadeného, že sme leniví alebo neschopní.

Teraz si predstavme situáciu, že dieťa neuprace po sebe hračky.

Nevhodná veta by bola:

„Neupratal si si po sebe hračky, prečo si taký lenivý?“

Dôvodov, prečo si dieťa neupratalo hračky, môže byť viacero – mohlo na to zabudnúť, doma nie je naučené upratať si po sebe, niekto ho zavolať hrať sa inú hru a podobne. Tým, že povieme, že je lenivé, znižujeme jeho sebaúctu a zvyšujeme možnosť, že dieťa si bude o sebe myslieť, že je naozaj lenivé a upratať po sebe bude ešte menej. Namiesto toho môžeme použiť techniku „Ja výrok“, kde hovoríme v prvej osobe. Tá spočíva v troch častiach:

Popísanie situácie alebo správania dieťaťa.

„Vidím, že si si po sebe neupratal hračky.“

Popísanie, čo potrebujeme.

„Potrebujeme, aby tu bol poriadok,“

Zdôvodnenie a prosba.

„aby sme sa tu všetci mohli hrať a nikto si neublížil.
Môžeš si tie hračky po sebe upratať?“

Ak sa dieťa správa tak, že ubližuje ostatným deťom alebo aj dospelým, môžeme do tejto komunikácie zahrnúť aj popísanie, ako sa môže cítiť iné dieťa, ako sa cíti dospelý.

Napríklad:

„Vidím, že ubližuješ Aničke a ona je z toho smutná. Nemôžeme ubližovať nikomu len preto, že sa s nami nechce hrať. Môžeš s tým prestať a ospravedlniť sa jej?“

Možnosť výberu

Tým, že dáme dieťaťu možnosť vybrať si z dvoch alebo viacerých možností, dosiahneme to, že dieťa bude menej protestovať. Bude mať pocit, že má situáciu vo svojich rukách a zvyšujeme jeho zodpovednosť za jeho správanie. Túto techniku môžeme používať v bežnej komunikácii, ale najmä vtedy, keď dieťa porušuje pravidlá alebo robí niečo, čo by nemalo.

Keď dávame dieťaťu možnosť vybrať si z viacerých možností, myslíme na tieto pravidlá:

1. Túto techniku používame vtedy, keď je dieťa v odpore.

Nepoužívame túto techniku stále, ale vtedy, keď dieťa odmieta niečo robiť alebo porušilo pravidlá. Zodpovednosť za jeho správanie teda nechávame na ňom.

2. Dávame dieťaťu také možnosti, ktoré môžeme dodržať.

Nevyhrážame sa a dávame také možnosti, ktoré sú pre nás prijateľné a uskutočniteľné, bez ohľadu na to, akú možnosť si dieťa vyberie.

3. Navrhované možnosti sú logické a rovnocenné.

Učíme dieťa logickým dôsledkom, ktoré platia aj v bežnom živote. Nepovieme „*bud' si upraceš hračky alebo sa s nimi už nikdy nebudeš hrať*“ a podobne.

NEPOVIEME

- Musíš pomôcť s upratovaním.
- Prestaň podvádzať pri hre.
- Pod' si kresliť.

POVIEME

- Chceš roztriediť skladačky alebo odložiť plyšákov?
- Buď prestaneš podvádzať alebo sa s nami prestaneš hrať.
- Chceš si kresliť alebo modelovať plastelínu?

Uvedené komunikačné techniky napomáhajú k tomu, aby sa deti cítili v materskej škole bezpečne a prijato, lepšie spolupracovali s dospelými aj medzi sebou a mali väčší záujem učiť sa nové veci. Samozrejme, ani najlepšia komunikácia nefunguje na deti ako čarovný prútik – každé dieťa je iné a pri práci s ním je nutné spoznať jeho osobnosť a nájsť spôsob spolupráce.

V ďalších dvoch kapitolách si bližšie predstavíme deti so zdravotným znevýhodnením a deti so sociálnym alebo jazykovým znevýhodnením a tiež to, čo môžu byť niektoré špecifiká pri práci práve s týmito deťmi.

2.4 Tipy na aktivity pre tvorbu bezpečného prostredia

Ranné kruhy

Jednou z najlepších metód na posilnenie bezpečného a prijímajúceho prostredia sú ranné kruhy (stretnutia, komunity). Pomáhajú tomu, aby medzi deťmi prevládali priateľské vzťahy a aby sa učili zvládať svoje emócie a efektívne riešiť konflikty a nedorozumenia.

Ranné kruhy majú špecifickú štruktúru. Začínajú ráno po príchode všetkých detí. Prebiehajú zásadne v kruhu (preto „ranné kruhy“). Takéto sedenie umožňuje, aby všetci na seba dobre videli, počuli sa a mohli sa vnímať navzájom. Kruh vyjadruje rovnocennosť – nemá začiatok ani koniec, všetci sedia približne v rovnakej výške. Učiteľia, všetci dospelí v miestnosti, aj deti sú v rovnocennej pozícii.

Ideálne je sedenie na koberci, vankúšoch či podsedákoch, ale môže sa sedieť aj na stoličkách. V rámci pravidelných ranných kruhov sa u detí rozvíjajú komunikačné zručnosti a aktívne počúvanie. Deti môžu vyjadrovať svoje pocity, čím sa preladia na riadenú činnosť a sú nenásilne motivované k učeniu sa. Možnosť bez obáv vyjadriť svoj názor rozvíja sebadôveru detí a vytvára predpoklad na efektívne učenie sa. V triede sa vytvára dôvera, posilňujú sa pravidlá spoluzitia. Učiteľia a pomocní vychovávatelia uplatňujú partnerský prístup, ich úlohou je deti

podporovať, pričom je potrebná dôslednosť pri dodržiavaní dohodnutých pravidiel. Deti sa naučia navzájom sa oslovovať, prijímať kritiku a učia sa trpezlivosti. Ranný kruh pomáha tiež predchádzať šikanovaniu.

Každý ranný kruh má pravidlá.

Pri predškolákoch môžeme začať s **troma základnými pravidlami**:

1. Rozpráva vždy iba jeden, ostatní pozorne počúvajú.
2. Keď niekto nechce rozprávať, nerozpráva.
3. Rešpektujeme sa – nikoho neurážame, nevysmievame sa mu.

Prvé pravidlo sa predškolákom lepšie dodržiava, ak hovoriaci v rukách drží symbol slova. Môže to byť loptička, hračka – najlepšie mäkký predmet, ktorý uvoľní napätie a umožní hovoriacemu dieťaťu lepšie sa sústrediť. Keď dieťa dohovorí, podá hračku tomu, kto nasleduje, alebo kto chce hovoriť. Hračku drží každý, kto rozpráva. Tí, ktorí hračku nadržia, aktívne počúvajú.

Ranný kruh končí reflexiou a oceňovaním. Vhodné otázky zamerané na reflexiu:

„Ako si sa cítil/a? Čo máme spoločné? Čo sa ti páčilo? Čo by si urobil/a inak?“

Deti sa môžu navzájom oceniť takto:

„Oceňujem Martinka, ako mi pomáhal.“ „Všimla som si, že Majka dnes neskočila nikomu do reči.“

Témy na ranné kruhy:

- Kladné a záporné pocity z prežitých situácií v škole i doma
„Čo ste zažili včera? Ako sa ti darilo? Čo sa ti páčilo/nepáčilo? Prečo?“
- Príklady situácií a ich riešenia
„Kedy si sa cítila smutná? Prečo? Čo ťa rozveselilo?“
- *„Čo máme spoločné? Čo odlišné?“*

Kruh sa nemusí realizovať len ráno, je to výborná metóda na riešenie rôznych situácií v triede. Či nastala konfliktná situácia alebo sa naopak tešíme – sadneme si do kruhu, porozprávame sa o situácii, hľadáme riešenie alebo zdieľame spoločné pocity.

Všetky deti sa potrebujú cítiť prijaté a v bezpečí. Ranné, či komunitné kruhy, sú denným rituálom, ktorý ukotvuje deti v spoločenstve kolektívu materskej školy. Zároveň podporujú spoluúčasť, pocit spolupatričnosti, participáciu a zodpovednosť.

Aktivita k téme v rannom kruhu: Čo máme spoločné? Čo odlišné?

Deti stoja pozdĺž jednej steny, učiteľ stojí na opačnej strane. Vysvetlíme deťom, že budeme volať, aby prebehli na druhú stranu, ak pre ne platí, čo hovoríme.

Príklady pokynov:

- príbehne ku mne ten, kto má na sebe niečo žlté (modré, zelené...),
- príbehne ku mne ten, kto má bračeka (sestričku, domáce zvieratko),
- príbehne ku mne ten, kto má vlásky dlhšie ako po ramená,
- príbehne ku mne ten, kto má dnes na sebe sukničku (tepláčky, krátke nohavice),
- príbehne ku mne ten, kto má vo vlasoch sponku,
- príbehne ku mne ten, kto dnes prišiel do škôlky pešo (autom).

Pri prvom uvedení hry dbáme na to, aby na opačnej strane nezostalo posledné len jedno dieťa. Pri ďalších opakovaníach hry už môžeme navodiť situáciu, keď na opačnej strane zostane len jedno dieťa (malo by to byť vyrovnané a v skupine pozitívne prijímané dieťa). Túto situáciu preberieme s deťmi v rámci skupinovej reflexie:

- ✓ „Čo ste cítili, keď ste zistili, že môžete utekať na druhú stranu?“ (Deťom môžeme spočiatku ponúknuť obrázky vyjadrujúce rôzne pocity – radosť, smútok, strach, hanba.)
- ✓ „Všimli ste si, kto všetko bežal súčasne s vami?“
- ✓ „Dokážete vymenovať deti, ktoré bežali s vami?“
- ✓ V prípade, že jedno dieťa zostane na druhej strane posledné, opýtame sa tohto dieťaťa, ako sa cítilo. Potom sa opýtame ostatných detí, ako by sa cítili ony, keby na druhej strane zostali posledné. Následne sa ich opýtame, či už niekto zažil, že zostal niekde posledný (napr. popoludní v materskej škole) a ako sa vtedy cítil.⁵

⁵ Prebraté od: Kol. autorov projektu Welcome, 2019. Metodika pre prácu s deťmi so ŠVVP v predškolskom vzdelávaní

3 PODPORA DETÍ SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM

3.1 Deti so zdravotným znevýhodnením

Podľa školského zákona⁶ sú to deti:

- so zdravotným postihnutím,
- choré alebo zdravotne oslabené,
- s vývinovými poruchami,
- s poruchou správania.

O zdravotnom postihnutí hovoríme, ak má dieťa ťažkosti so zrakom, sluchom, v oblasti telesnej, mentálnej, narušenej komunikačnej schopnosti alebo v prípade autizmu a ďalších pervazívnych vývinových porúch.

O chorobe a zdravotnom oslabení hovoríme, ak majú deti dlhodobú chorobu, napríklad cukrovku.

O vývinových poruchách hovoríme, ak majú deti ťažkosti v oblasti pozornosti a aktivity (ADD, ADHD⁷) a v oblasti učenia. Medzi vývinové poruchy učenia patria ťažkosti s čítaním – dyslexia, s písaním a pravopisom – dysgrafia a dysortografia, a s matematikou – dyskalkúlia, ktoré sa však diagnostikujú až v školskom veku, a preto sa nimi v materskej škole nezaobráame.

O poruche správania hovoríme, ak má dieťa narušenie v emocionálnej alebo sociálnej oblasti.

Vymenovaných je tu teda veľké množstvo diagnóz, ktoré majú spoločné jedno: tieto deti majú pri vzdelávaní špecifické postavenie – podľa školského zákona sú to deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby (ŠVVP) znamenajú, že výchova týchto detí v materských školách vyžaduje úpravu prostredia alebo postupov tak, aby sa mohlo dieťa primerane rozvíjať.

⁶ § 2, písm. k) zákona č. 245/2008 Z. z.

⁷ Skratky sú z anglických pomenovaní attention deficit disorder (ADD) (porucha pozornosti) a attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) (porucha pozornosti a hyperaktivity).

Deti, ktoré patria do skupiny detí so zdravotným postihnutím, môžu navštevovať bežné materské školy alebo špeciálne materské školy podľa druhu zdravotného znevýhodnenia. I keď je špeciálne školstvo na tieto deti dobre pripravené, spoločná výchova a vzdelávanie detí bez rozdielu, čiže školská integrácia a inklúzia, prináša širšie možnosti rozvoja pre všetky deti. Zvlášť v inkluzívnom vzdelávaní, ktoré sa na Slovensku pomaly zavádza, sa zdôrazňuje, že škola (aj materská) má vychádzať v ústrety potrebám a osobitostiam každého dieťaťa. Takáto pedagogická práca je náročná, a preto učiteľky potrebujú podporu ďalších spolupracovníkov, najmä pedagogických asistentov a pomocných vychovávateľov.

Pri pomoci a podpore deťom so zdravotným postihnutím musia učiteľky, pedagogickí asistenti aj pomocní vychovávatelia pamätať na to, že:

- ✓ Je dôležité poznať, ako sa dieťa prejavuje v bežnom živote, pri hrách, v kontakte s inými deťmi, pri učení, čoho sa treba vyvarovať a aké odborné odporúčania treba rešpektovať. Zdrojom informácií sú ľudia, ktorí ho dobre poznajú, ale aj odborníci, u ktorých je dieťa v starostlivosti.
- ✓ Rovnako dôležité je uvedomiť si, že diagnóza nie je jedinou a ani hlavnou charakteristikou dieťaťa. Je preto potrebné poznať, aké dieťa je, čo ho zaujíma a baví, čo naopak odmieta, čo na neho „platí“. Zdrojom informácií sú opäť ľudia, ktorí dieťa dobre poznajú.
- ✓ Dieťaťu poskytujeme len toľko pomoci, koľko naozaj potrebuje a v oblastiach, ktoré nemôže zvládnuť samo. V čom pomoc potrebuje, nezávisí len od diagnózy, ale aj od vlastností dieťaťa. Napríklad dieťa, ktoré si ešte nezvyklo, že má byť bez svojich najbližších, cíti smútok a úzkosť a nejaký čas potrebuje podporu aj pri činnostiach, ktoré doma už zvláda.
- ✓ Aj takéto dieťa túži rovnako ako každé iné dieťa zažiť úspech. Je lepšie, keď niečo spraví nedokonale, ale samo, ako keď to za neho urobí niekto iný. Ak chce byť samostatné, treba ho v tom podporiť a pomoc ponúkať len opatrne.
- ✓ Cieľom výchovy je dosiahnutie čo najväčšej samostatnosti, a to nielen v sebaobsluže, ale aj v rozhodovaní, vo vzťahoch s inými, v hre a pri plnení rôznych úloh. Na dosiahnutie týchto cieľov je potrebná dôvera v dieťa a jeho možnosti, láskavý, trpezlivý, podporujúci a zároveň primerane náročný prístup všetkých, ktorí sa o neho v materskej škole starajú.
- ✓ Pre pochopenie tých prejavov dieťaťa, ktoré sú priamym dôsledkom diagnózy, je potrebné mať základné informácie o jednotlivých postihnutiach.
- ✓ Pre pochopenie konkrétneho dieťaťa je dôležitá komunikácia a spolupráca s rodičmi, ktorí svoje dieťa poznajú najlepšie. Pýtajte sa ich, ako sa dieťa prejavuje a s čím potrebuje pomoc (viď kapitola 5 Spolupráca s rodinou).

3.2 Druhy zdravotných postihnutí

Mentálne postihnutie

Mentálne postihnutie znamená výrazné obmedzenie rozumových schopností, ktoré je trvalé a ovplyvňuje aj prispôsobenie sa bežnému prostrediu.

V predškolskom veku býva táto diagnóza stanovená len v prípadoch, keď zaostávanie za rovesníkmi je veľmi výrazné, napríklad dieťa pred nástupom do školy je na úrovni dvoj-trojročného dieťaťa. Psychológovia, ktorí túto diagnózu stanovujú, hovoria v prípade miernejšieho zaostávania o oneskorení vývine. Toto vyjadrenie nás upozorňuje, že vývinové ukazovatele sa objavujú oneskorene, ale ďalší vývin nevieme presne predpovedať. Vývin v jednotlivých oblastiach nemusí byť rovnomerný, v niektorých môže dieťa zaostávať výraznejšie ako v iných. Niektoré deti sa vedia hrať s rovesníkmi, sú pomerne samostatné v sebaobslužke, ale ešte nevedia riešiť úlohy pre predškolákov a plynulo rozprávať – a môže to byť aj naopak.

Deti s mentálnym postihnutím sa veľmi často správajú ako deti mladšieho veku, nevydržia dostatočne dlho pri jednej činnosti a rýchlo striedajú nálady. Vyžadujú zvýšený dohľad, lebo občas nedodržia ani jednoduché pravidlá. Treba počítať aj s tým, že nerozumejú reči natoľko, ako ich rovesníci. Rozprávať s nimi treba preto tak, ako s mladšími deťmi, v jednoduchých krátkych vetách, čo najčastejšie spojených s gestami a prípadne ukázkami toho, o čom hovoríme, čo od dieťaťa očakávame. Podobne, ako malé deti, aj deti s vývinovým oneskorením venujú dospelým pozornosť spravidla až vtedy, keď dospelí hovoria priamo k nim, s očným kontaktom, prípadne dotykom ruky. Pri mnohých aktivitách potrebujú tieto deti pomoc aj v tom, aby pri danej aktivite vydržali.

Upozorňujeme, že ak dieťa má materinský jazyk iný, než je vyučovací jazyk v materskej škole, môže mať taktiež ťažkosti s porozumením, pričom sa v takomto prípade nejedná o príznak problému vo vývine.

Sluchové postihnutie

Strata sluchu môže byť rozličného stupňa. Pri závažnejších stupňoch postihnutia dostávajú deti načúvací aparát, ktorý zosilňuje zvyšky sluchu. Dieťa si musí zvyknúť ho stále používať. Niektoré deti majú vo vnútornom uchu zavedené elektronické zariadenie, ktoré pôsobí priamo na sluchový nerv – kochleárny implantát.

Deti s načúvacími aparátmi a s kochleárnym implantátom sa musia postupne učiť rozlišovať zvuky, rozumieť reči a používať ju. Podporiť ich v tom musí celé ich okolie doma i v materskej

škole. Ten, kto práve s dieťaťom hovorí, musí zabezpečiť, aby sa mu dieťa pozeralo na ústa a dobre ich videlo. Ústa hovoriaceho by mali byť podľa možnosti vo výške očí dieťaťa. Reč musí byť zreteľná, ale bez prehnanej artikulácie. Vety nemajú byť dlhé, ale úplné a gramaticky správne. S dieťaťom hovoríme čo najčastejšie, o veciach a činnostiach, ktoré pozná a môže vidieť. Keď sa dieťa usiluje rozprávať, podporujeme ho, zopakujeme a prípadne doplníme, čo povedalo.

Časť nepočujúcich rodičov si praje, aby ich dieťa používalo len posunkový jazyk a v tomto jazyku bolo aj vzdelávané. Tieto deti spravidla navštevujú aj materské a základné školy pre nepočujúcich.

Zrakové postihnutie

Zrakové postihnutie je pojem, pod ktorým sa skrývajú rôzne typy tohto postihnutia. Podľa narušenia zrakovej ostrosti, ktorej obmedzenie má najzávažnejšie dôsledky, možno rozlíšiť slabozraké a nevidiace deti. U detí so zrakovým postihnutím je odborná práca zameraná na kompenzačné možnosti nepostihnutých zmyslových orgánov (sluch, hmat, čuch, chuť) a využívanie technických kompenzačných pomôcok, u slabozrakých detí aj na zvyšovanie schopnosti využívať zvyšky zraku.

Pre prácu v materskej škole musí odborný lekár a špeciálny pedagóg pre deti so zrakovým postihnutím (tyflopéd) odporučiť kompenzačné pomôcky a úpravy priestoru. Ten musí byť prehľadný, bez zbytočných prekážok, s jasným ohraničením miest na hru a pracovné aktivity. Pre slabozraké deti je pomôckou farebné a kontrastné označenie rohov a konca nábytku a stolov. Pri príprave pracovných materiálov aj aktivít je aspoň v počiatočnej fáze nevyhnutná spolupráca s tyflopédom. U týchto detí sa v materskej škole sledujú rovnaké ciele ako u ostatných detí a zároveň sa podľa odborných odporúčaní poskytuje podpora pri využívaní zvyškov zraku. Odstupňovanú pomoc potrebujú deti pri pohybe v priestore, využívaní zariadenia materskej školy a zvládání aktivít. Už pri príprave materiálu a priebehu aktivity treba brať do úvahy prítomnosť takéhoto dieťaťa.

Zvýšenú pomoc a podporu môže nevidiace dieťa potrebovať na začiatku dochádzky do materskej školy, lebo okrem odlúčenia od rodičov v ňom vzbudzujú úzkosť aj neznáme priestory.

Poruchy autistického spektra (alebo aj pervazívne vývinové poruchy)

Už názov tejto diagnózy obsahuje slovo spektrum, čiže množstvo rôznych obrazov a prejavov. Spoločným znakom sú odchýlky v dvoch oblastiach:

- v sociálnej komunikácii a interakcii a
- v opakujúcich sa vzoroch správania, aktivít a záujmov.

Najčastejšie sa v bežnej materskej škole stretneme s dieťaťom s Aspergerovým syndrómom. Na rozdiel od ostatných detí z tejto skupiny je reč u detí s Aspergerovým syndrómom rozvinutá a ich intelektové schopnosti sú primerané (u ostatných variantov to nemusí byť). Tieto deti sú veľmi citlivé na rôzne zmyslové vnemy, čo môže spôsobiť ich preťaženie a následne nevhodné reakcie v sociálnych situáciách. Vzniknutým situáciám nerozumejú, majú často pocit krivdy, majú problém sa správať očakávaným, bežným spôsobom. V prípade častého opakovania takýchto situácií sa môže takéto dieťa začať úplne vyhýbať vzťahom s inými a uzatvára sa. Majú spravidla jeden-dva vyhranené záujmy, ktorým sa veľmi, niekedy až príliš vytrvalo venujú. Podobne ako deti s ostatnými variantmi tohto spektra nemajú rady zmeny a nepredvídané udalosti. Potrebujú stabilné a jasné usporiadanie priestoru a času, ktorý im pomáha znázorňovať viditeľný plánik.

U niektorých detí s poruchou autistického spektra sa objavujú veľmi búrlivé prejavy, ktoré sa nedarí zvládať bežnými postupmi a potrebné je terapeutické pôsobenie. Mnohé deti sa však s odporúčaniami od odborníkov, u ktorých je dieťa v starostlivosti a s informáciami od rodičov podarí úspešne začleniť do bežnej materskej školy.

Telesné postihnutie

Patrí sem množstvo diagnóz, ktoré sa líšia príčinou a časom vzniku, ako aj prejavmi (symptómami). Spoločným znakom je narušená hybnosť (motorika) alebo odlišnosť v telesnej stavbe. Najčastejšie sa v materskej škole stretneme s deťmi s detskou mozgovou obrnou (DMO). Detská mozgová obrna je dôsledkom poškodenia mozgu pred narodením, počas pôrodu alebo krátko po ňom. Delí sa na rôzne formy a jeden zo spôsobov delenia je podľa svalového tonusu. Najznámejšie sú formy so zvýšeným svalovým tonusom (spasticitou, čiže svalovou stuhnutosťou). Dôsledkom je paréza – obmedzenie hybnosti, ktoré môže zasahovať polovicu tela, dolné končatiny alebo všetky štyri končatiny.

Pre materskú školu je dôležité vedieť, akou formou sa dieťa pohybuje (štvornožkovanie, plazenie, chôdza s ortopedickými pomôckami, samostatná chôdza alebo vozíček), prípadne aké formy pohybu strieda. Na sedenie je potrebná stolička s opierkami, prípadne špeciálne upravené stoličky. Ak dieťa nesedí s nohami pevne na zemi, zvyšuje sa spasticita (napätie svalov) a dieťa nevie použiť ruky. Podrobné informácie o tom, ako treba dieťa v prípade potreby prenášať, aké pomôcky sú vhodné pri aktivitách na rozvíjanie jemnej motoriky a grafomotoriky, ako dieťaťu pomáhať pri obliekaní, jedení a hygiene, poskytne najpresnejšie fyzioterapeutka. U detí s kvadruspastickou DMO sa môžu prejavovať aj ťažkosti s rečou (výslovnosťou). Častý je nerovnomerný vývin psychických funkcií, pretože dieťa nemá primerané skúsenosti s priestorom a predmetmi, tieto nerovnomernosti ale nemožno pokladať za prejav mentálneho postihnutia.

Hoci deti s DMO potrebujú pomoc pri väčšine činností, aj u nich je dôležité ju poskytovať len v nevyhnutnom rozsahu a s príspevom aktivity dieťaťa.

Deti s narušenou komunikačnou schopnosťou (NKS)

Popri ťažkostiach s výslovnosťou sa u detí v predškolskom veku možno stretnúť s oneskoreným vývinom reči a s narušeným vývinom reči.

Pri oneskorenom vývine reči jednotlivé fázy vývinu reči nastupujú s časovým posunom. To znamená, že v porovnaní s rovesníkmi dieťa napríklad neskôr začína používať prvé slová, neskôr začína tvoriť vety, pomalšie si rozširuje slovnú zásobu. Ak sa objavia netypické odchýlky od gramatiky, môže ísť o narušený vývin reči. Odbornej podpore rečového vývinu detí sa venujú logopédi v úzkej spolupráci s rodinou dieťaťa a všetkými zamestnancami materskej školy.

Rečovému vývinu a jeho rozvíjaniu sa v materskej škole venuje veľa priestoru, no niekedy sa pozitívne výsledky objavujú len veľmi pomaly a v malej miere.

V prvom rade je dôležité získať informácie, nakoľko dieťa reči rozumie a na akej úrovni využíva reč a na tejto úrovni ju podporovať. Podľa aktuálnych možností učiteľka, pedagogický asistent alebo pomocný vychovávateľ môžu v kratších a jednoduchších vetách podávať dieťaťu inštrukcie, komentovať dianie, vysvetliť slová v rozprávke alebo básničke s využitím obrázkov.

Dieťa môže potrebovať niekedy podporu aj pri hre s ostatnými deťmi, napríklad, keď jeho reč nie je pre deti dostatočne zrozumiteľná. **Dieťa však k reči priamo nevyzývame a nesprávne slová alebo vety neopravujeme, len zopakujeme správne.** Deti s narušenou komunikačnou schopnosťou často ťažko znášajú, že im ich okolie nerozumie a vyžadujú veľmi citlivý a empatický prístup.

3.3 Skúsenosti rodín detí so zdravotným znevýhodnením

V tejto časti zdieľame výpovede rodičov detí so zdravotným znevýhodnením a ich skúsenosti z materskej školy.⁸

„Pri nástupe do škôlky bolo pre môjho syna veľmi náročné zapojenie sa do kolektívu a do spoločných aktivít, adaptácia na nové prostredie a zvládanie sebaobslužných činností v tempe, aké dosahovali ostatné deti. Najviac mu pomohla prítomnosť asistentky, ktorá poznala špecifiká jeho diagnózy, jeho silné a slabé stránky. Dokázala predchádzať problémovému správaniu. Bola tam iba pre neho. Pomáhala synovi so zapojením do spoločných aktivít s deťmi a usmerňovala ich vzájomnú interakciu. Takisto aj trávila čas so synom, ak sa pre deficity vyplývajúce z diagnózy nedokázal zapojiť do kolektívnej aktivity.“

Michaela z Košíc, matka dieťaťa s detským autizmom

„Keď môj syn nastúpil prvýkrát do škôlky, najťažšie prežíval odlúčenie od matky. Pomohol mu najmä postupný adaptačný program. Keby v škole pôsobil pomocný vychovávateľ, mohol by sa môjmu synovi individuálne venovať, keď potreboval utíšiť a učiteľka pracovala s inými deťmi. Mal by čas ho napríklad trpezlivo kŕmiť, keď na začiatku odmietal jesť a piť.“

Jana zo Stupavy, matka nerozprávajúceho dieťaťa s detskou mozgovou obrnou

„Najnáročnejšie pre moju dcéru bola adaptácia na nové prostredie a orientácia v priestore. Pani učiteľky boli milé, len to chcelo čas, aby spoznali dieťa a dieťa si zase muselo zvyknúť na nich. V tomto jej veľmi pomohol čas na adaptáciu - najprv chodila iba na jednu hodinu, potom na dve a tak ďalej. Po mesiaci zvládla prísť na celý deň. Mali v škôlke asistenta, ktorý jej pomáhal pri úlohách, motivácii, dovysvetlením, keď niečo nepochopila. Chválil ju aj za drobnosti, pokiaľ videl zlepšenie, pomáhal jej pri obliekaní, toalete, umývaní rúk a podobne.“

Rodič dieťaťa s Williamsovým syndrómom⁹

„Najťažšie pre moju dcéru pri nástupe do škôlky bolo to, že bola neverbálna, s veľmi slabým porozumením. Hoci v škôlke bolo menej detí, učiteľka nemala priestor venovať sa môjmu dieťaťu individuálne. Dcéra nevedela s inými deťmi držať krok. V tom čase dcérka už chodila na špeciálne terapie, takže učiteľky mali záujem sa dozvedieť, ako k nej pristupovať. Aj keď sa nevedela s deťmi hrať, učiteľky mali snahu zapojiť ju do hry, ak to bolo možné. Ak by moja dcéra mala pomocného vychovávateľa, mohla by sa viac zapájať do týchto aktivít s deťmi.“

Katarína z Malinova, matka dcéry s detským autizmom

⁸ Za sprostredkovanie odpovedí ďakujeme Plaforme rodín detí so zdravotným znevýhodnením.

⁹ Williamsov syndróm je zriedkavá genetická porucha charakterizovaná oneskorením rastu pred a po narodení, nízkym vzrastom, rôznym stupňom mentálneho postihnutia a výraznými črtami tváre. (Zdroj: <https://www.geneticessyndromy.sk>)

4 PODPORA DETÍ ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO A JAZYKOVO ODLIŠNÉHO PROSTREDIA

4.1 Čo znamená sociálne znevýhodnené prostredie

Niektoré deti označujeme, že pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP). To znamená, že prostredie, v ktorom dieťa vyrastá, ho v určitých ohľadoch znevýhodňuje a preto má v školstve nárok na zvýšenú podporu. Hlavným znakom sociálne znevýhodneného prostredia je materiálna chudoba a hmotná núdza rodiny či domácnosti, v ktorej dieťa vyrastá.

Deti pochádzajúce z takéhoto domáceho prostredia mnohokrát nie sú dostatočne pripravené na požiadavky škôl, čo ich vo výchove a vzdelávaní znevýhodňuje. V škole mnohým veciam nerozumejú, doma možno hovoria iným jazykom, nemajú vhodné podmienky na domácu prípravu. Preto hovoríme aj o **znevýhodňujúcom prostredí** (aj keď v zákone a iných dokumentoch sa používa len pojem „sociálne znevýhodnené prostredie“).

Dieťa môže byť v materskej škole vedené ako dieťa zo SZP len vtedy, keď ho za také identifikuje príslušné zariadenie poradenstva a prevencie. Podľa školského zákona sú deti zo SZP zároveň v kategórii detí so **špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP)**.

Marginalizované rómske komunity (MRK)

Marginalizované rómske komunity patria medzi sociálne vylúčené spoločenstvá. Sú to komunity/skupiny Rómov, ktorí žijú v segregovanej lokalite, často bez základného vybavenia (obchody, služby, doprava), bez pripojenia na siete (elektrina, voda, plyn, kanalizácia). Prítomná je dlhodobá nezamestnanosť, hmotná núdza, nízka úroveň vzdelanosti, zlá hygiena. Medzi MRK patria rómske mestské getá (napríklad Luník 9 v Košiciach, Budulovská v Moldave, Tehelňa v Prešove a ďalšie) a osady v alebo pri obciach. Jednotlivé MRK sú detailne popísané v Atlase rómskych komunít¹⁰.

¹⁰ Atlas rómskych komunít

Deti pochádzajúce z MRK sú zároveň deťmi zo SZP, ale naopak to neplatí – nie všetky deti zo SZP sú rómske. Zároveň platí, že nie všetky rómske deti pochádzajú z MRK, pretože veľa rómskych rodín žije medzi majoritou, alebo žijú komunitne, avšak nie v sociálne znevýhodnenom prostredí.

4.2 Negatívne faktory vyplývajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia

Ako sme uviedli vyššie, rodinné prostredie dieťaťa musí spĺňať niekoľko kritérií, aby mohlo byť považované za SZP. Aj rodiny v hmotnej núdzi dokážu pre svoje deti vytvoriť bezpečné a milujúce prostredie. SZP však často prináša množstvo faktorov, ktoré môžu negatívne ovplyvniť vývin detí a tým ich znevýhodňuje.

Generačná chudoba

Chudoba môže byť aj krátkodobá – napríklad ak jeden či obaja rodičia stratia prácu, pri priaznivých podmienkach ju môžu zase získať. Majú pracovné návyky, kontakty, podporu rodiny.

V súvislosti s rodinami, ktoré dlhodobo žijú v chudobných podmienkach a v priebehu desaťročí sa v nich reprodukovujú rizikové javy, hovoríme aj o **generačnej chudobe**.

Tieto rodiny majú ťažkosti so zabezpečením základných potrieb – strechy nad hlavou, tepla, jedla, hygieny. Rodiny, ktoré nemajú stály príjem, sa často zadlžujú, čím sa ešte hlbšie prepádajú do chudoby. Na Slovensku máme rodiny, ktoré žijú v cykle chudoby už niekoľko generácií. V tomto prostredí vzrastá riziko alkoholizmu, užívania drog, násilia. Rodiny v generačnej chudobe sa sústreďujú na prežitie najbližšieho dňa a potom ďalšieho, ďalšieho. Mnohí ľudia v takýchto podmienkach nemyslia na dlhodobé plány či vzdelanie svojich detí, ktoré by im raz zlepšilo život.

Toxický stres

Život v chudobe znamená stres, ktorý sa z rodičov prenáša na deti – a najviac zasahuje najmenšie deti. Krik, hluk, hádky, bitky, nedostatok jedla, tepla a spánku spôsobujú vyplavovanie stresových hormónov (adrenalin, kortizol) už u malých detí. Následkom môžu byť poškodenia dôležitých nervových spojení v mozgu alebo spomalenie tvorby nových nervových spojení. Ak sa toto deje celé roky, vzniká toxický stres, ktorý môže negatívne ovplyvňovať funkcie mozgu, napríklad pozornosť a pamäť, a tým negatívne vplyva aj na výkony v škole.

Nepriaznivé domáce prostredie

Deti žijúce v chudobe často zažívajú hlad, zimu, nedostatočnú zdravotnú starostlivosť (keď rodičia nemajú peniaze na cestu k lekárovi, na lieky), problémy so závislosťami a hádky rodičov či násilie. Častejšie trpia citovou depriváciou – nemajú naplnenú potrebu lásky (vzťahovú väzbu). V takomto prostredí vznikajú traumy, ktoré ich môžu ovplyvniť na celý život.

Spomínané faktory prinášajú do vzdelávania ďalšiu bariéru – a tou je prostredie iných podnetov, ako sa očakáva v škole. Materské aj základné školy sú bežne nastavené na deti, ktoré majú doma knižky a hračky, ktoré si doma čítajú, kreslia, pozerajú obrázky, hrajú sa. Deti zo SZP či MRK mnoho takýchto podnetov nemajú. Majú iné zručnosti, napríklad možno vedia nabrať vodu zo studne a kúriť drevom. Tie však v škole nepotrebujú a ani vo vzdelávaní nebývajú oceňované. Spomínané javy spôsobujú, že tieto deti často v škole zlyhávajú.

Ďalšou bariérou je, ak doma rozprávajú iným jazykom, o čom hovoríme v ďalšej kapitole.

4.3 Deti s odlišným materinským jazykom¹¹

Na Slovensku žije mnoho detí, ktorých materinský jazyk je iný, než slovenský, resp. vyučovací jazyk školy. Niektoré patria do jednej z národnostných menšín a ich predkovia žijú na tomto území stáročia. Iné sú potomkami migrantov, ktorí sa na Slovensko prisťahovali v uplynulých rokoch a desaťročiach.

Niektoré deti, aj keď doma nehovoria po slovensky, navštevujú materskú školu s rovnakým vyučovacím jazykom, akým hovoria doma. Platí to najmä pre deti z maďarskej národnostnej menšiny.

Mnohé detí však prídu do materskej školy s vyučovacím jazykom iným, než ktorým hovoria doma. Najväčšiu skupinu takých detí na Slovensku tvoria deti, ktoré doma hovoria rómsky a chodia do materskej školy s vyučovacím jazykom slovenským alebo maďarským. Máme však aj deti, ktoré doma môžu hovoriť vietnamsky, portugalsky či rusky a v materskej škole sa učia slovensky. Hovoríme, že sú to deti s odlišným materinským jazykom (OMJ).

Všetky deti, ktoré pri nástupe do materskej školy nevedia vyučovací jazyk, čelia jazykovej bariére, ktorá ovplyvní ich adaptáciu, začlenenie do kolektívu a ich celkový vývin. Ak dieťa zároveň pochádza zo SZP/MRK, čelí viacnásobným ťažkostiam a tieto je nutné brať do úvahy.

¹¹ Podrobnejšie sa problematike detí s OMJ v materských školách venuje publikácia: Dieťa hovoriace iným jazykom: možnosti kompenzačnej podpory v predškolskom zariadení. ŠPU, 2021.

Ak v materskej škole pôsobí viacero detí s odlišným materinským jazykom, je žiaduce, aby aj pomocný vychovávateľ ovládal daný jazyk. V podmienkach Slovenskej republiky to budú najmä skupiny rómskych detí.

Rómsky hovoriaci personál v materskej škole vie deťom prekladať, pomáhať, je mostom medzi školou a rodinou. Musí však ovládať stratégie, ako s deťmi pracovať, aby si čím skôr osvojili slovenský jazyk.

Pokiaľ jazykovej bariére čelia deti, je dosť možné, že aj rodičia budú mať ťažkosti sa dohovoriť vo vyučovacom jazyku, či už to sú rodičia rómskej národnosti alebo migranti z inej krajiny. Ak je **pomocný vychovávateľ** jediným zamestnancom materskej školy, ktorý ovláda materinský jazyk dieťaťa a rodičov, stáva sa aj **tlmočníkom a kultúrnym mediátorom**. Tejto situácii sa samostatne venujeme v podkapitole 5.4.

Prípomíname, že rómske deti zo SZP a MRK majú okrem jazykovej bariéry aj nevýhodu, že s množstvom vecí, javov a situácií, ktoré ich obklopujú v škole, sa v rodinnom prostredí nemusia stretávať – a teda ich nepoznajú a neprekladajú.

4.4 Systematická podpora detí zo sociálne a jazykovo odlišného prostredia

V materskej škole, ktorú navštevujú deti zo SZP, MRK a OMJ je veľmi potrebné vytvárať rôzne pedagogické situácie, v rámci ktorých deti môžu rozvíjať svoje komunikačné zručnosti.

Pri deťoch, ktoré čelia jazykovej a kultúrnej bariére, vnímame ich potrebu „premostenia“ medzi tým, čo sa učia, prežívajú a ako komunikujú doma s členmi rodiny a tým, čo sa majú naučiť, skúsiť, prežívať a ako majú komunikovať v materskej škole. Týmito premosteniami sú **jazykové situácie**, ktoré navodzujú učiteľia a vychovávateľia, aby si deti osvojili obsah učiva. Tým sa rozvíja slovná zásoba a gramatická stránka jazyka. Dôležitý je **správny jazykový vzor** dospelých v triede (spisovné, gramaticky správne tvary, nepoužívať neprímerane veľa zdobnenín), využitie piesní, básničiek, hádaniek, rytmizácie a hlavne neustála verbalizácia (popisovanie) všetkého diania, aktivít a procesov. Verbalizujú všetci dospelí v triede a k opisovaniu všetkého, čo sa v triede odohráva, sú vedené aj deti. Sú neustále povzbudzované k tomu, aby to, čo urobili, práve robia alebo čo idú robiť, slovné opísali.

Príklad chýbajúcej slovnej zásoby:

Detská riekanka

*Ďube ďateľ do kôry, červíček mu hovorí:
Neďub moju ríšu, vyďobeš mi skrýšu!*

Nie všetky deti poznajú slovo „ríša“. Môže sa stať, že si pod ním predstavia ryžu, niečo ryšavé alebo meno Rišo – od Riša. V uvedenej detskej riekanke je slovo „ríša“ použité vo vete. Pre deti je to však prázdny pojem – na daný výraz nemajú v hlave vytvorený obraz. Možno nepoznajú ani vtáka menom ďateľ. Rómske deti často poznajú len všeobecný pojem vták (rómsky čiriklo).

Je vhodné využívať na jazykový rozvoj aj bežné situácie, akými sú stolovanie, čítanie a iné spoločné aktivity.

Stolovanie

Každodennou príležitosťou pre rozvoj vzťahov medzi deťmi v kolektíve je stolovanie počas desiatej, obeda či olovrantu. Sú príležitosťou na oddych a príjemné spoločné posedenie, napríklad pri relaxačnej hudbe. Zároveň sú výbornou situáciou a zdrojom na učenie sa jazyka. Deti sa navzájom učia správne stolovať (prestierať, rozdávať, nalievať, učia sa, že k jedlu si vezmeme servítku, k čaju lyžičku...). Ak je to možné, aspoň čiastočne môžu po sebe umývať a ukladať riad, tácky či utrieť stôl.

Je nevyhnutné, aby všetky deti stolovali spoločne, vrátane detí, ktoré z dôvodu svojho znevýhodnenia potrebujú špeciálny riad (tanier, sací pohárik pripevnený na stole, zakrivenú lyžičku) alebo musia konzumovať stravu prinesenú z domu (na základe odporúčania lekára). Úlohou učiteľov a pomocných vychovávateľov je neustále aktivizovať vzťahy medzi deťmi:

- ✓ vytváraním dvojíc, skupín, preskupovaním zasadacieho poriadku pri stolovaní, aby dochádzalo k prepájaniu detí s rôznymi potrebami a rôznymi zručnosťami a k všímaniu si jeden druhého,
- ✓ zapájaním a podporou detí, ktoré rady spontánne pomáhajú, rady učia či vedú k činnosti ostatných.

Ukážka verbalizácie pri stolovaní: „Poháre, lyžičky, podnosy..., aký je ich spoločný názov?“
(riad)

- „Riad umývame saponátom a hubkou, utierame utierkou. Čo je saponát? Prípravok na umývanie riadu.“
- „Ruky si umývame mydlom a utierame uterákom.“
- „Vlasy česeme hrebeňom. Ako doma poviete vlasy? (po rómsky bala) Ako poviete hrebeň? (po rómsky kanglí) Bala, kanglí – hrebeň, vlasy, tie isté slová v inom jazyku.“

Touto formou verbalizácie vedieme deti k rozvíjaniu komunikačných schopností – rozšíreniu slovnej zásoby, používaniu správnej terminológie a zovšeobecneniu názvov. Zároveň sa rozvíjajú sociálne zručnosti (schopnosť spolupracovať, pomáhať si, podeliť sa a podobne). V podpore detí zo SZP, MRK a s OMJ kladieme dôraz predovšetkým na zoznámenie sa s podnetmi a situáciami, ktoré nepoznajú z domu. Všetky činnosti komentujeme, oboznamujeme s názvami situácií a používanými predmetmi a ukazujeme, ako sa s nimi pracuje.

Čítanie

Mimoriadne dôležitou súčasťou jazykovej podpory detí je čítanie kníh. Knihy musia byť uložené tak, aby boli pre deti dostupné. Čítať môže každý dospelý v triede. Dôležitý je správny výber kníh, naladenie sa na úroveň dieťaťa, ukazovanie obrázkov, používanie gest a podobne.

Vizuálne pomôcky a podporné hračky

Pri všetkých aktivitách je potrebné slová dopĺňať aj o názorný, vizuálny prostriedok/gesto, obrázok. Je vhodné, aby v triedach, ktoré navštevujú deti zo SZP, MRK a s OMJ bolo čo najviac obrázkov a fotografií rôznych činností, predmetov, zalaminovaných komunikačných kariet, piktogramov, veľa kníh, vhodných hračiek (bábky, maňušky) a podobne. Výbornou pomôckou sú škatuľky s predmetmi na rolové hry (napr. obchod, lekáreň s prázdnyimi škatuľkami od liekov, ordinácia s bielym plášťom a hračkárskymi lekářskymi nástrojmi). V rolových hrách deti automaticky spúšťajú komunikáciu v slovenskom jazyku, ktorý počujú od majority pri nakupovaní či návšteve lekára.

Výborná a veľmi jednoduchá je napr. hra na autobus. Deti sedia na stoličkách zoradených ako v autobuse, vpredu sedí „šofér“. Autobus zastavuje, deti vystupujú a nastupujú, „šofér“ predáva lístky, oznamuje zastávky, pýta sa na mená, kto kde býva a podobne.

Využitie spoločných činností

Každú organizovanú činnosť i voľné chvíľky (čakanie na obed, prezliekanie v šatni a podobne) je možné využiť na rozvíjanie komunikačných zručností detí.

Napríklad:

„Pomenuj 5 predmetov okolo seba.“

„Nájdí 3 veci, ktoré začínajú na písmeno K.“ a podobne.

Zároveň každú vychádzku, výlet či exkurziu je možné poňať ako učebnú/jazykovú situáciu a flexibilne k nej pripojiť tému (napríklad pri výlete do prírody tému ročné obdobie, rastliny a podobne).

Jazykové chvíľky

Jazykové chvíľky sú 10 – 15 minútové individuálne chvíľky s jedným až dvoma deťmi, ktoré môže využiť pomocný vychovávateľ na precvičovanie jazyka formou hry. Inštrukcie, čo ako precvičovať, zadáva učiteľka.

4.5 Od rodičov detí z marginalizovanej rómskej komunity

V tejto časti zdieľame výpovede rodičov z jednej segregovanej rómskej komunity na Slovensku o skúsenostiach ich detí z materskej školy.¹²

„Keď moje dieťa nastúpilo do škôlky, tak najťažšie pre neho bolo to skoré ranné vstávanie. Museli sme ho naučiť nejaký režim. Zo škôlky chodili pre deti až k dverám.“ (Anička)

„V škôlke robili asistentky, ženy na aktivačných prácach, a pomáhali s prezúvaním, jedením, chystaním olovrantu.“ (Lucia)

„Ak by v škôlke bol niekto, kto by mal čas na moju dcéru, niekto, kto by sa jej prihováral od príchodu do škôlky a každé ráno by ju privítal, určite by sa tam rada vracala. Možno, keby mali asistentku, pomohla by dcére zapadnúť do kolektívu. Najmä keď nechodila do škôlky celé tri roky, ale až posledný rok.“ (Ivana)

¹² Za sprostredkovanie odpovedí ďakujeme. Názov lokality z dôvodu zachovania anonymity neuvádzame.

5 SPOLUPRÁCA S RODINOU

5.1 Rodina ako súčasť komunity materskej školy

Rodinou dieťaťa myslíme skupinu osôb, ktoré zvyčajne žijú spolu v jednej domácnosti a majú medzi sebou príbuzenské vzťahy. Deti väčšinou vyrastajú v jednej domácnosti s biologickými rodičmi a súrodencami. Avšak čím ďalej, tým viac detí žije napríklad v striedavej starostlivosti biologických rodičov, s novými partnermi rodičov, niektorí žijú so starými rodičmi a máme aj deti, ktoré žijú v profesionálnej rodine alebo v ústavnej starostlivosti.

Akonáhle dieťa nastúpi do materskej školy, jeho rodina, resp. jeho zákonní zástupcovia, sa stanú súčasťou komunity materskej školy. Čím lepšie funguje spolupráca materskej školy a rodiny, tým lepšie je to aj pre dieťa samotné.

Rodina je ako prvá zodpovedná za výchovu a vzdelávanie dieťaťa. Aj keď dieťa prichádza do materskej školy, rodina má na neho naďalej zásadný vplyv. Dieťa je prostredníctvom rodiny orientované k určitému hodnotovému systému. Zároveň, rodina ovplyvňuje úspešnosť výchovno-vzdelávacej činnosti, a to starostlivosťou o pravidelnú dochádzku dieťaťa do materskej školy, či prácou s dieťaťom doma (napr. ak je dieťa choré alebo materská škola je zavretá, možno rodičom odovzdať vhodné pracovné listy či pomôcky na jeho rozvíjanie).

Pre prácu s dieťaťom je:

- ✓ užitočné **poznať pomery a hodnoty v rodine**, ktoré si dieťa v sebe nesie,
- ✓ dôležitá spolupráca a **partnerský prístup medzi materskou školou a rodičmi/zákonnými zástupcami**, so spoločným cieľom rozvíjať dieťa a pripraviť ho na vzdelávanie v základnej škole.

Tam, kde sú pomocní vychovávatelia nápomocní aj pri prekonávaní jazykových a kultúrnych bariér medzi materskou školou a rodinou, sa spolupráca s rodinou môže stať jednou z kľúčových náplní jeho práce.

Ak rodina dieťaťa zabezpečuje napĺňanie všetkých jeho základných potrieb, najmä biologické potreby, potrebu bezpečia a potrebu lásky a spolupatričnosti, hovoríme o **funkčnej rodine**, v ktorej je zaistený dobrý vývoj dieťaťa a jeho prospech. Ak rodina neplní niektoré alebo všetky základné funkcie, hovoríme podľa miery závažnosti o **problémovej, dysfunkčnej alebo afunkčnej rodine**.

Čo má materská škola robiť, ak má dieťa v rodine ťažkosti?

Ak zamestnanci materskej školy usúdia alebo zistia, že dieťa nemá naplnené základné potreby, riaditeľ/ka materskej školy musí o probléme v prvom rade komunikovať so zákonnými zástupcami. V prípade závažnej situácie, riaditeľ/ka materskej školy môže kontaktovať oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na príslušnom Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorého zamestnanci rodinu navštívia, zhodnotia situáciu a zvolia postup na nápravu pomerov v rodine a pomoc dotknutému dieťaťu či deťom.

5.2 Komunikácia s rodičmi¹³

Pre niektorých pomocných vychovávateľov sa komunikácia s rodičmi môže stať ich hlavnou náplňou práce v materskej škole. Vždy je nevyhnutné, aby pomocný vychovávateľ svoje pôsobenie konzultoval s pedagogickými zamestnancami a s riaditeľkou/riaditeľom materskej školy.

Komunikácia s rodičmi detí musí byť založená na rešpekte voči rodičom, jasnosti, zrozumiteľnosti a presnosti informácií.

Efektívna (inak nazývaná aj asertívna¹⁴) komunikácia rešpektuje osobnú dôstojnosť, akceptuje právo na vlastný názor u komunikačného partnera a nie je zraňujúca. Zároveň nie je agresívna a umožňuje primeraným spôsobom vyjadrovať svoje pocity, názory a potreby v interakcii s inými ľuďmi.

¹³ V tejto časti uvádzame len pojem rodič, ale myslí sa aj iný zákonný zástupca.

¹⁴ Správať sa asertívne znamená presadiť sa medzi inými.

Asertívnu komunikáciu sprevádzajú nasledujúce komunikačné schopnosti:

- ✓ schopnosť začať, prijať, ukončiť konverzáciu,
- ✓ schopnosť vyjadriť vlastný pocit, názor, myšlienku,
- ✓ schopnosť vysporiadať sa s kritikou,
- ✓ schopnosť vyjadriť aj prijať uznanie,
- ✓ schopnosť povedať nie a vysvetliť svoj postoj,
- ✓ schopnosť požiadať o pomoc,
- ✓ schopnosť uplatniť svoj nárok.

Zásady komunikácie s rodičmi¹⁵

Pri komunikácii s rodičmi sa usilujeme dodržiavať nasledujúce zásady:

1. **Oceňujte** – vyjadrujte súhlas, pochvalu, porozumenie, a to voči konaniu dieťaťa, aj rodiča. Aj ak je nutné s rodičom hovoriť o ťažkostiach s dieťaťom, ako prvé pomenujte to pozitívne, čo na dieťati oceňujete. Podobne môžete priateľsky oceniť niečo pozitívne na správaní rodiča, napríklad ako je vždy dochvilný, keď privádza svoje dieťa do materskej školy.
2. **Pomenujte konkrétne správanie dieťaťa.** V komunikácii s rodičom môžeme pomenovať, ktorý typ správania dieťaťa vám robí ťažkosti. Nikdy však nehodnotíme dieťa všeobecne. Povieme: „*Janka niekedy kričí na iné deti,*“ avšak nikdy nehovoríme vety typu: „*Janka je zlé dieťa.*“
3. **Zostaňte pokojní** – komunikujte pokojne, bez vzrastania neistoty, agresivity či hnevu.
4. **Vedome počúvajte** – sústreďte sa na to, čo vám rodič oznamuje. Neprerušujte ho. Potom môžete aj trvať na tom, aby on neprerušoval vás. Najprv si vypočujte, čo vám chce povedať, následne reagujte.
5. **Vyjadrite súhlas** – aj keď sa nezhodnete na všetkom, vyjadrite komunikačnému partnerovi pri zhode súhlas. Keď súhlasíte, môžete to priebežne vyjadriť aj neverbálne, napríklad jemným pokývnutím hlavy.
6. **Pýtajte sa** – ak vám informácia, postoj či konanie rodiča nie je úplne jasné, pýtajte sa.
7. **Zostaňte pri téme** – niekedy sa rozhovor posunie k iným témam. Pokiaľ však pôvodná téma bola dôležitá a zostala nedokončená, zostaňte pri téme alebo sa k nej vráťte.

¹⁵ K téme komunikácie odporúčame aj publikáciu Respektovať a byť respektovaný (Nováčková et al.)

8. **Vyjadrujte sa presne** – ak povieť: „Zavolám o chvíľu,“ je to nepresné vyjadrenie. Radšej použijete presné vyjadrenie: „Zavolám o 5 minút.“ Vtedy rodič vie presne, kedy mu zavoláte.
9. **Buďte v komunikácii úctivý** – rodičom vykážeme, a to aj vtedy, keď sú vekovo od vás mladší alebo keď z dôvodu jazykovej bariéry oni sami majú problém gramaticky správne vykať. Dodržiujeme pri rozhovore očný kontakt.
10. **Vyjadrujte svoj názor v prvej osobe, za seba, alebo za materskú školu.** Napríklad namiesto vety: „Všetci si predsa pred jedlom umývajú ruky,“ radšej použijete vetu: „V škole dbáme na to, aby si deti pred jedlom umyli ruky.“
11. **Vysvetlite svoje názory, správanie či požiadavky.** Napríklad: „V škole dbáme na umývanie rúk, aby sa v škole nerozširovali infekcie.“
12. **Nebojte sa vyjadriť vlastné emócie** – umožňuje to uvoľniť komunikáciu a obmedziť možnú manipuláciu. Podstatou je otvorené a jednoznačné vyjadrovanie osobných myšlienok, pocitov, pohnútok, preferencií a hodnotení. Rozhovor sa stáva osobnejším, pričom naďalej môžete rozhodovať o tom, nakoľko sa chcete partnerovi „otvoriť“. Napríklad: „Keď Vaše dieťa dlho plače, cítim nervozitu z toho, že ho nevieme upokojiť. Čo vtedy robíte Vy?“
13. **Nebojte sa priznať vlastnú chybu** – otvorené priznávanie vlastných chýb a omylov vytvorí atmosféru dôvery.
14. **Usilujte sa o kompromis** – cieľom je v prípade konfliktu záujmov dosiahnutie spoločnej dohody. Príkladom môže byť napr. súhlas s určitým termínom stretnutia, súhlas so spôsobom dochádzky dieťaťa do školy (napr. vyzdvihniete dieťa na stanovenom mieste).
15. **Buďte otvorení aj kritickej spätnej väzbe** – na kritiku nereagujeme obranou, odvetou a ani popieraním, ale pokúsime sa pochopiť podstatu a dôvod kritiky a ďalej s ňou vecne pracovať. Môžete využiť aj doplňujúce otázky: napr. „ako ste to mysleli, keď ste povedali...“ alebo „správne tomu rozumiem, že Vám vadí, keď...“.
16. **Neriešte nezhody v hlučnom prostredí**, napríklad v triede plnej detí. Ak je možnosť, usadte rodiča na stoličku tak, aby ste komunikovali ako rovnocenní partneri. Taktiež je dobré sa predtým krátko pohovárať o tom, ako sa majú alebo čo majú nové.

Niekedy sa možno stane, že aj napriek najlepším úmyslom a snahe udržať rozhovor v konštruktívnej rovine sa situácia zvrtnie a budete musieť čeliť silným emóciám. Ak konflikt prerastie do určitého bodu, je ťažké vrátiť rozhovor späť do neutrálnej polohy. V takýchto situáciách je často vhodné rozhovor ukončiť a vrátiť sa k nemu inokedy.

5.3 Aktivity na posilnenie spolupráce s rodinou

V prípade súhlasu učiteľiek a riaditeľa/riaditeľky môžete v materskej škole iniciovať ciele aktivity na posilnenie spolupráce s rodinou. Pri kontakte s rodičmi je potrebné dodržiavať protiepidemické predpisy (a to nielen v akútnej nepriaznivej epidemickej situácii).

K základným aktivitám na posilnenie spolupráce s rodinou patria:

- Ranné rozhovory s rodičom, keď privedie dieťa do školy. Rozhovor začínajte pozitívnou (dobrou) informáciou o dieťati. Nechajte priestor na vyjadrenie sa aj rodičovi. Ak potrebujete od rodiča pomoc, napríklad pri zlej dochádzke dieťaťa do školy, vysvetlite mu, prečo je dôležité, aby dieťa školu navštevovalo a hľadajte spoločne s rodičom riešenie. Ranný rozhovor možno spojiť aj s pozvaním na kávu pre rodiča. V miestnosti na to určenej sa v pokoji, pri káve porozprávajte o bežných ťažkostiach, napríklad ťažkostiach so vstávaním dieťaťa. Tieto stretnutia sú dôležité, aby ste si získali dôveru rodiča, ktorý by mal mať pocit, že jeho dieťa je v materskej škole v bezpečí. Pociť bezpečia pre dieťa a dôvera rodičov sú veľmi dôležité.
- Materská škola môže pre rodičov zorganizovať stretnutie s odborníkmi z oblasti psychológie, pedagogiky, výživy a podobne. Taktiež môže usporiadať informačné stretnutia pre rodičov budúcich prvákov o tom, čo deti a rodičov čaká v prvej triede základnej školy, ako prebieha zápis do školy, prípadne ktoré základné školy sú v okolí. Dôležitý je aj priestor pre rodičov na kladenie otázok.
- V niektorých situáciách môže byť vhodná aj vopred dohodnutá návšteva v rodine dieťaťa za účelom priateľského stretnutia a lepšieho spoznania rodiny a domáceho prostredia dieťaťa. Takáto návšteva však rodine nikdy nesmie byť nanútená.
- V niektorých prípadoch môže byť problém s pravidelnou dochádzkou dieťaťa do materskej školy. Podľa pokynu učiteľky môže pomocný vychovávateľ následne kontaktovať rodičov, prečo dieťa neprišlo. Ak nejde o zdravotný alebo iný závažný dôvod, vhodnou komunikáciou s rodičom zaistíte, aby dieťa do školy pripravil. V niektorých prípadoch môže byť vhodná aj návšteva rodiny, ak býva blízko materskej školy. Pomocný vychovávateľ svojvoľne, bez pozvania, nesmie vstúpiť do obydlija rodiny.
- V spolupráci s učiteľkou môže pomocný vychovávateľ osloviť rodiča a pozvať ho na školský výlet, exkurziu, záujmový krúžok, stretnutie rodičov, a celoškolské akcie, ako napríklad Deň otvorených dverí, Deň matiek, Karneval, Vianočná beseda a podobné podujatia.

- V rámci aktivít materskej školy môže pomocný vychovávateľ pripraviť program s deťmi a následne prizvať rodičov. Ak deti hovoria doma iným materinským jazykom, je vhodné tento jazyk zakomponovať do predstavenia.

5.4 Pomocný vychovávateľ ako jazykový a kultúrny mediátor

V niektorých situáciách bude úlohou pomocného vychovávateľa pomáhať preklenúť jazykovú a kultúrnu bariéru medzi rodinou a materskou školou, prípadne medzi dieťaťom a pedagogickým zamestnancom školy.

V prípade kultúrnych rozdielov môže byť nápomocné vedieť vysvetliť postoj druhej strany. Kultúrne rozdiely môžu vyplývať z iných tradícií, iného jazyka, z inej sociálnej situácie či iného náboženstva alebo iného hodnotového presvedčenia.

Niekedy môže byť vhodné či potrebné, aby rodič priamo komunikoval s učiteľkou alebo s riaditeľom/riaditeľkou materskej školy, ale prekážkou bude jazyková bariéra. Ak je to žiaduce, pomocný vychovávateľ vtedy môže vystupovať ako tlmočník. Pri tlmočení je potrebné dodržiavať nasledujúce zásady:

- ✓ Tlmočiť čo najpresnejšie.
- ✓ Tlmočiť aj otázky a aj keď poznáte odpoveď, nechať druhej strane priestor odpovedať vlastnými slovami.
- ✓ Tlmočiť krátke slovné úseky – z dôvodu zrozumiteľnosti hovoreného.
- ✓ Zostať neutrálny a neprejavovať emócie. Aj ak sa debata stane vyhrotená a niektorý z účastníkov debaty napríklad zvyšuje hlas, pomocný vychovávateľ tlmočí iba obsah rozhovoru, nie sprievodné emócie.
- ✓ Ak chcete niečo doplniť, dovysvetliť, vždy jasne pomenujte, že teraz hovoríte za seba, nie za druhú stranu, ktorú tlmočíte.

POUŽITÉ A ODPORÚČANÉ ZDROJE

Bilbao, A. 2018. *Detský mozog vysvetlený rodičom*. Vydavateľstvo NOXI.

Bieliková, M. – Pétiová, M. 2000. *Životný štýl mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva.

Booth, T. – Ainscow, M. 2019. *Index inklúzie – príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty*. Nadácia pre deti Slovenska.

Drál, P. (ed.) – Gažovičová, T. – Kadlečíková, J. – Tužinská, H. 2011. *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku. Príklady dobrej praxe*. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku – Centrum pre výskum etnicity a kultúry.

Kolektív autorov projektu Welcome 2019. *Metodika pre prácu s deťmi so ŠWP v predškolskom vzdelávaní*. Pedagogická fakulta Karlovej univerzity v Prahe, VÚDPaP
Dostupné online: <https://www.minedu.sk/data/att/14970.pdf>

Lipnická, M. – Sobinkovičová, E. 2014. *Podnetné prostredie v materskej škole ako podpora rozvíjania osobnosti detí z marginalizovaných rómskych komunít*. MPC.

Meheux, M. 2009. *What Makes Children Feel Safe in School? An Evaluation of the Preventative Model for Behaviour in a Local Authority with a Focus on Children's and Adults' Perspectives of Safety*. University of London

Nováčková, J. (et al.) 2020. *Respektovať a byť respektovaný*. PeopleComm.

Petlák, E. 2006. *Klíma školy a klíma triedy*. Vydavateľstvo IRIS.

Pupala, B. – Danišková, Z. (eds.) 2021. *Dieťa hovoriace iným jazykom: Možnosti kompenzačnej podpory v predškolskom vzdelávaní*. Štátny pedagogický ústav.

Dostupné online: <https://www.statpedu.sk/files/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/predprimar/dieta-hovoriace-inym-jazykom-moznosti-kompenzacnej-podpory-predskolskom-vzdelavani.pdf>

Pupala, B. – Vančíková, K. (eds.) 2021. *Povinné predprimárne vzdelávanie: Sprievodca cieľmi a obsahom*. Štátny pedagogický ústav.

Dostupné online: <https://www.statpedu.sk/files/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/predprimar/sprievodca-cielmi-obsahom.pdf>

Russel, L. 2019. *The importance of attachment in children*. TATF.

Dostupné online: <https://www.theyarethefuture.co.uk/importance-attachment-children/>

Shonkoff, J. 2019. *Toxic stress*. Center on the Developing Child. Harvard University

Dostupné online: <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/toxic-stress/>

Vančíková, K. (ed.) 2021. *Dieťa s rizikovým vývinom: Možnosti kompenzačnej podpory v predškolskom vzdelávaní*. Štátny pedagogický ústav.

PRÍLOHA: RELEVANTNÉ LEGISLATÍVNE DOKUMENTY

- ✓ Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
  - Školský zákon upravuje výchovu a vzdelávanie v školách a školských zariadeniach, vrátane materských škôl.
  - Aktuálnu verziu nájdete na webovej stránke <https://www.slov-lex.sk>

- ✓ Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 541/2021 Z. z. o materskej škole
  - Vyhláška upravuje podrobnosti o spôsoboch organizácie a zabezpečovania výchovno-vzdelávacej činnosti v materskej škole.
  - Je účinná od 1. januára 2022.
  - Aktuálnu verziu nájdete na webovej stránke <https://www.slov-lex.sk>

- ✓ Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách
  - Štátny vzdelávací program ustanovuje základné požiadavky štátu na poskytovanie inštitucionálneho predprimárneho vzdelávania v materských školách.
  - Aktuálna verzia má platnosť od 1. septembra 2016.
  - Aktuálnu verziu nájdete na webovej stránke Štátneho pedagogického ústavu <https://www.statpedu.sk>

- ✓ Nariadenie vlády SR č. 341/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností pri výkone práce vo verejnom záujme a o ich zmenách a dopĺňaní
  - Upravuje náplň práce a kvalifikačné predpoklady pomocných vychovávateľov.
  - Aktuálnu verziu nájdete na webovej stránke <https://www.slov-lex.sk>

- ✓ Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov
  - Upravuje najmä sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí.
  - Aktuálnu verziu nájdete na webovej stránke <https://www.slov-lex.sk>

ZOZNAM SKRATIEK

DMO – detská mozgová obrna

MRK – marginalizovaná rómska komunita

MŠ – materská škola

NKS – narušená komunikačná schopnosť

OMJ – odlišný materinský jazyk

SR – Slovenská republika

SZP – sociálne znevýhodnené prostredie

ZŠ – základná škola

